

GELENEĞİN İZİNİ SÜRMEK:

HATTAT HÜSEYİN KUTLU'NUN HAYATI VE SANATI*

Be on the Trail of Tradition:

The Calligrapher Hüseyin Kutlu's Life and His Art

Salime Bera KEMİKLİ**

Öz

Hüseyin Kutlu, yaşayan en önemli hattatlarımızdan birisi ve XXI. yüzyılın hat sanatı ekollerinin en önemli temsilcilerindendir. Âlim şahısların mensûb olduğu bir ailede dünyaya gelen Kutlu, ilmî bir muhitte yetişmiştir. Felsefe eğitiminden sonra, İmam-Hatipliği tercih eden Hattat Hüseyin Kutlu 33 sene vazife yapmıştır. Bu süre zarfında “İslâm bir medeniyet dinidir. Bu medeniyetin merkezi de câmidir” anlayışı üzerine, fonksiyonunu kaybeden câmiyi ihya etme gayreti içerisine girmiş ve câmi ile sanatı buluşturmuştur.

Hattat Hüseyin Kutlu ile yapılan sözlü mülakatlar neticesinde gerçekleştirilen bu makaleden anlaşılıyor ki; oldukça velûd bir hattat olan Kutlu, mimarî ile yazı arasındaki ilişkiye çok önem vermiştir. Günümüzdeki hüsn-i hat sanatı ile mimarî yapı arasındaki problemlerin tespitini yapmıştır. Eserlerini icra ederken ölçüsü hep İslâm Medeniyeti'nin ilkeleri olmuştur. Eserlerinde *muktezâ-i hâle muvâfık* olması için mânaya, leke etkisine, kalem hakkına, diğer sanatlarla uyumuna ve fonksiyonlu olmasına dikkat etmektedir. Şunu belirtmek gerekir ki; Hüseyin Kutlu'nun sanat telakkisi sadece söz ile sınırlı değildir, o tahayyül ettiklerini icraata da geçiren bir sanat adamıdır. Keza icra ettiklerini ilmî çalışmalara da aktarma gayretinde bulunan bir hattattır. Yazılar, Hattat Hüseyin Kutlu ile yapılan sözlü mülakatlar neticesinde gerçekleştirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Hattat Hüseyin Kutlu, Günümüz Dünyası Hat Sanatı, Hâmid Aytaç, Hüsn-i Hat, İstanbul.

* Makale Gönderilme Tarihi:19.07.2018 / Makale Kabul Tarihi: 26.12.2018 / Makale Yayın Dönemi: Aralık 2018
Doi: 10.20486/imad.445927

Bu makale, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde tamamlanan *Hattat Hüseyin Kutlu Hayatı ve Eserleri* başlıklı Yüksek Lisans Tezinden hareketle hazırlanmıştır. Sözlü tarihe kaynaklık etmesi amacıyla yapılan çalışma, yaşayan bir sanatkâr ile gerçekleştirildiği için, sözlü mülakatlar neticesinde yazıya geçirilmiştir.

İntihal: Bu makale, en az iki hakem tarafından incelenmiştir. Ayrıca intihal tespiti için program kullanılmıştır.

** Ar. Gör., Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Türk-İslam Sanatları Anabilim Dalı, Sivas, Türkiye/ e-posta: berakemikli@gmail.com; ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-8670-0491>

Abstract

Hüseyin Kutlu is one of our significant hattat (calligrapher) and he is the most important representatives of the hüsn-i hat school (the İslamic calligraphy) in 21th century. Kutlu has born into a intellectual family and grown in a lore milieu. After his philosophy education he has worked as imam and he served for twenty-six years. During this time, with the understanding of “*İslâm is a civilization and the center of this civilization is mosque*” he put effort on invigorating the mosque which has lost its function and he has combined mosque with art.

Kutlu, who quite productive hattat (calligrapher), emphasizes a lot about relations between architecture and the hat/lettering. He have identified the contemporary problems between art of hüsn-i hat (calligraphy) and architectural structure. When he performs his works, his measure always been principles of İslamic civilization. He pays attention to the meaning, effects of stain, right of pen and functionality in order to be eligible of condition in works. It is crucial to state that, his mentality of art is not only limited by works also he is a calligrapher who practices what he thinks about his works. Also he is a calligrapher who efforts to reflect his works to scientific studies. Articles were made in accordance with interviews belongs to Hattat (calligrapher) Hüseyin Kutlu.

Key Words: Hattat Hüseyin Kutlu, The art of hüsn-i hat of contemporary world (calligraphy), Hâmid Aytaç, Hüsn-i Hat, İstanbul.

Giriş

Uğur Derman, batılılaşmanın etkilerini gösterdiği XVIII. yüzyılda, diğer gelenekli sanatlarda olduğu gibi hat sanatında bir değişimin ve dönüşümün olmadığını söyler. Bunu da hat sanatının Batı’da bir karşılığının olmamasına, hat sanatının usta-çırak yöntemi ile nesilden nesile aktarılmasına ve hat sanatının kendi bünyesinde yenilenme kabiliyetine sahip olmasına bağlar¹. Ne var ki, bir asır sonra, hat sanatını idame ettirme noktasında sıkıntılar yaşanmaya başlanmıştır. Bu sıkıntılar, öncelikle dönemin içerisinde bulunduğu ekonomik sorunlardan kaynaklanmaktadır. Keza modernleşmenin beraberinde getirdiği kültürel ve sosyal değişim, buna bağlı olarak toplumsal hayatın her alanında yaşanan yapısal dönüşümler, gelenekli sanatları ve kültürel hayatı olumsuz yönde etkilediği gibi, hat sanatının önünde de aşılması güç engeller oluşturmuştur².

XIX. yüzyılda Osmanlı Devleti’nin toplum yapısının ve ekonomisinin geleneksel dinamikleri dönüşüme uğramış ve önemli değişimler geçirmiştir. XIX.

¹ Yılmaz Özcan, “İnce Bir Sanat Dalımız”, *İlim ve Sanat* 6, Gaye Matbaası, Ankara, t.y., s. 72.

² Özgün Burak Kaymakçı, *Osmanlı’dan Cumhuriyet’e Tarihi-Düşünsel Bir Deneme: Türkiye Ekonomisi*, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2015, s. 57.

yüzyıl ile Birinci Dünya Savaşı'na kadar olan süreçte Osmanlı, Batı'nın askerî, siyasî ve iktisadî gücüyle karşı karşıya gelmiştir. Ekonomi, Batı kaynaklı iktisadî düzene girerken; Avrupa'nın artan gücü karşısında da Osmanlı, Batı tarzı reformlar uygulayarak merkezin yönetim gücünü artırmaya çalışmıştır. Bu olaylar, Osmanlı'nın toplum yapısını ve ekonomisini bir önceki asırlardaki egemen yapısını dönüşüme uğratmıştır. Öte yandan Kırım Savaşı'yla başlayan süreç, Balkan Savaşları ve Birinci Dünya Savaşı gibi birbirini takip eden savaşlar sonucunda ülke, büyük ölçüde maddî hasara uğramıştır. Bu iktisadî çöküş karşısında varlık mücadelesi veren devletin ve toplumun hali sanata da yansımış; gelenekli sanatların gelişimi tabii olarak inkitaya uğramıştır³.

1892 yılında Sadrazam Ahmed Cevdet Paşa, mâlî sıkıntılar sebebiyle devam edemeyen hat sanatını canlandırmak için girişimlerde bulunmuştur. Cevdet Paşa'nın teşebbüsleri neticesinde, Bâbiâli çalışanlarına yönelik olarak Divân-ı Hümâyun kaleminde Tâ'lm-i Hat Şubesi kurulmuştur. Bu kurum, hat sanatına ilgiyi yeniden uyandırır da uzun soluklu olamamıştır. Nitekim Cevdet Paşa'nın vefatı üzerine kurum, önemini kaybederek kısa süre içinde kapanmıştır⁴.

Ta'lîm-i Hat Şubesi'nin kuruluşundan yaklaşık yirmi dört yıl sonra, hat sanatını idame ettirmek, hattat yetiştirmek ve bu sanatın yayılmasını temin etmek için İslâm Vakıfları Müzesi bünyesinde "*Hattat Okulu*", diğer bir adıyla Medresetü'l-Hattâtîn açılmıştır⁵. 1915 yılında tesis edilen Medresetü'l-Hattâtîn, II. Meşrutiyet sonrası, İslâm sanatlarının okul bünyesinde cem edilmesi kararının sonucu olarak açılan bir okuldur. Günümüzde hat sanatının yükseköğretim kurumlarında öğretilmesi fikri, ilk defa akademik bir kurum olan Medresetü'l-Hattâtîn ile ortaya atılmıştır⁶. Ancak harf inkılâbı

³ Bkz. Şevket Pamuk, *Yüz Soruda Osmanlı-Türkiye İktisadi Tarihi 1500-1914*, Gerçek Yayınevi, 5. b., İstanbul 1999, s. 231-290.

⁴ Abdülkadir Çekin, "Osmanlı Eğitim Geleneğinde Kur'an Hattı ile İslâm Kitaplarının Öğretimine Hasredilmiş Bir Eğitim Kurumu: Medresetü'l-Hattâtîn", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C. 7, S. 29, s. 194.

⁵ M. Uğur Derman, "Medresetü'l-Hattâtîn", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, TDV Yayın Matbaacılık, C. 28, Ankara, 2003, s. 341.

⁶ İbrahim Ateş, "Vakıf Hattat Okulu", *Vakıflar Dergisi*, Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları Ankara, 1991, S. 22., s. 9-10.

neticesinde, Medresetü'l-Hattâtîn kapatılmıştır. Bunun tabii neticesi olarak, hat sanatı geri plana itilmiştir⁷.

Cumhuriyet Hükümeti'nin sanat anlayışı, Osmanlı Devleti'nin sanat perspektifinden oldukça farklıdır. Cumhuriyet Hükümeti'nin kuruluşu itibarıyla sanatta ve kültürel ortamda büyük bir dönüşüm gerçekleştirdiği bilinmektedir. Hükümetin modernliği desteklemesi, geleneğin reddedilmesi ve yeniliklere açık bir sanat ortamının doğmasına sebep olmuştur⁸. Sanat ve fikir ortamında yaşanan bu değişimler, hat sanatını teknik manada değişime uğratmamış olsa da geri plana itmiştir. Nihâî olarak Türkiye havzasında hat sanatı, mâlî sıkıntılar, dönemin sanat anlayışı ve harf inkılabı neticesinde zor bir süreçten geçmiştir. Buna rağmen hamiyetperver köprü şahsiyetlerin gayretleriyle hüsn-i hat sanatı günümüze intikal etmiştir. Burada işaret ettiğimiz köprü şahsiyetler, Kâmil Akdik (ö. 1941), Emin Yazıcı (ö. 1945), Ömer Vasfî Efendi (ö. 1928), Tuğrakeş İsmail Hakkı Altunbezer (ö. 1946), Macid Ayrıl (ö. 1961), Halim Özyazıcı (ö. 1964) ve Hâmid Aytaç⁹ (ö. 1982) gibi sanat erbaplarıdır. Bu köprü şahsiyetlerin izinde giden, Hâmid Aytaç'tan meşk ederek geleneği takip eden sanatkârlardan birisi de Hüseyin Kutlu'dur.

Hüseyin Kutlu'nun Aile Muhiti*

Kutlu'nun ailesi 93 harbinde Gürcistan'ın Batum vilayetinden, önce İstanbul'a, oradan Sakarya'ya son olarak da Konya'ya göç etmişlerdir. Konya'ya göç eden Kutlu ailesi, Çumra yakınlarında Batum Köyü'nü kurmuşlardır. Köyün adı daha sonra değiştirilerek Beylerce olmuştur. Kutlu da Konya'nın bu mevkiinde, 1949 yılında dünyaya gelmiştir.

Büyük dedesi Molla Hüseyin Efendi, halk irfanı geleneğini devam ettirmiştir. Babası, Hafız Ahmet Efendi'dir. Babası ve dedesi esnaflık ile uğraşmıştır. Hafız Ahmet

⁷ Beşir Ayvazoğlu, *Geleneğin Direnişi*, Ötüken Yayınları, İstanbul 1996, s. 284.

⁸ Bkz. Semra Germaner, "Cumhuriyet Döneminde Resim Sanatı", *Cumhuriyet'in Renkleri, Biçimleri*, Türkiye İş Bankası, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, İstanbul, 1999, s. 9-11.

⁹ Abdülhamit Tüfekçioğlu, "Osmanlı Döneminde Hat Sanatı", *Osmanlı: Kültür ve Sanat, Osmanlı: Kültür ve Sanat*, Yeni Türkiye Yayınları, C. 11, Ankara 1999, s. 46.

Efendi esnaflığın yanında, fahrî olarak imamlık da yapmıştır. Kutlu'nun anne tarafı ise, Artvinli Bektaşoğulları ailesine mensuptur.

Evleri câmi ile bitişik olan Kutlu'nun çocukluğu câmide geçmiştir. Küçük yaşından itibaren Kutlu, babasından Kur'an eğitimi almıştır. Dedesi Sadık Efendi de torununa her gün yatmadan önce *Muhammediye*, *Ahmediye*, *Envâru'l-Âşıkîn* gibi eserler okumuştur. Kutlu'nun naklettiğine göre, dede *Kan Kalesi Cengi*, *Haydar Kalesi Cengi* gibi, haksızlığa karşı direnen halk hikâyeleri, *Koroğlu*, *Battal Gazi*, *Ferhat ile Şirin*, *Hz. Ali'nin Cenklere* gibi şecaat ve dirayet telkin eden hikâyeleri anlatır, zaman zaman bu eserlerden bir bölüm okurmuş. Bu minvalde Hüseyin Kutlu'nun şahsiyetinin oluşmasında dedesinin “*rol-model*” olarak önemli bir yeri vardır.

Tahsil Hayatı

Eğitim ve öğretime aşına, geleneksel kültüre bağlı, okuyan ve sohbet eden bir aile ortamında doğan Hüseyin Kutlu, 7-8 yaşında klasik medrese eğitimi almaya başlamıştır. Bilâhare İmam Hatip Lisesi'nde eğitimini sürdürmüştür.

1960 yılında İmam Hatip Lisesine başlayan Kutlu, o yılları şu şekilde anlatmaktadır:

“O zaman İmam Hatipler yedi sene idi. İlk zamanlar İmam Hatip okullarına hoca bulunamazdı, ücretli ders verdiriliyordu. Fakat sonraları Ankara İlahiyat'tan mezun olan hocalar gelmeye başladı. Meslek dersleri dışındaki hocalar, dünya görüşümüzle buluşmuyordu. Özellikle aykırı hocalar gönderiliyordu.

Fakat okulda iyi bir disiplin vardı. İdealist, kutsî değerlere bağlı ve O'na hizmet etmek için yetiştirildik. Teneffüslerde Kur'an okunurdu. Cuma günleri abdestler alınır, Alaaddin Câmî'ne sınıf sınıf sırayla Cuma namazına gidilirdi. Namaz öncesi talebelerden biri Kur'an ve hutbe okurdu.”

Kutlu, beşinci sınıfa geldiğinde felsefe dersinden etkilenerek üniversiteye gitmeye karar vermiştir. O dönemler, İmam Hatip Lisesi mezunları sadece İslâm Enstitülerinde yüksek eğitime devam etme imkânına sahiptiler. Farklı fakültelere devam etmek isteyenler ise, ya fark dersler vererek lise diploması alıp ya da son sene başka liseye geçiş yaparak buralardan mezun olmak durumundaydılar. Hüseyin Kutlu ve

arkadaşları, son sene Konya Erkek Lisesi'ne geçiş yaparak genel liseden mezun olmuşlardır. Böylece üniversiteye gitmeye hak kazanmışlardır.

Kutlu, 1968 yılında İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümü'nde tahsil hayatına başlamıştır. O, tahsil hayatının bu döneminde, ülkede vuku bulan tartışmaların üniversitelerde çok belirgin şekilde yaşandığını dile getirmektedir. Sağ-sol çatışmalarının yaşandığını ve derslerin de mütemâdiyemünazaralı geçtiğini belirtmektedir¹⁰.

Üniversiteye başladığı yıl, ailesine yük olmadan eğitim hayatını sürdürmek niyetiyle Diyanet İşleri Başkanlığı'na görev talebinde bulunmuştur. Diyanet, bu talebi olumlu karşılamış, onu Eskişehir'in Mihalıççık Kazası'na vâiz olarak atamıştır. Ancak oradan eğitimini sürdürmesi zor olması hasebiyle, görevinin vâizlikten imam-hatipliğe intikalini ve vazifesinin de İstanbul'a naklini talep etmiştir. Böylece, İstanbul'a Sokullu Mehmet Paşa Câmi imamlığına getirilmiştir.

İmamlık Vazifesinde Bulunduğu Yıllar

Hattat Kutlu, vâizlik yaptığı sıralarda, câminin fonksiyonunu kaybettiğini fark etmiştir. Diğer bir ifadeyle o, İslâm medeniyetinin câmiye ve imamlığa yüklediği görev ve fonksiyonların bertaraf edildiğini fark etmiştir. Câmiye aslî fonksiyonunu kazandırmak, burayı bir eğitim ve öğretim merkezi haline dönüştürmek için ideali olan felsefe öğretmenliğini bir kenara bırakarak imam-hatiplik vazifesini seçmiştir. Böylece o, "*İslâm bir medeniyettir ve bu medeniyetin merkezi de câmidir*" anlayışı üzerine, Sokullu Mehmed Paşa Câmi'nden sonra göreve geldiği Hekimoğlu Ali Paşa Câmi'nde emekli olana kadar, mücadelesine devam etmiştir.

Mücadelesine Hekimoğlu Ali Paşa Câmi'inin restorasyonu ile başlamıştır. Öyle ki câmi sadece mâna olarak fonksiyonunu kaybeden bir kurum değildir. Kutlu, göreve geldiği vakitlerde câmilerin bakımsız olduğunu da söylemektedir. Câminin içerisinde karşılaştıklarını şu şekilde dile getirmektedir:

¹⁰ Tarihte 68 Kuşağı olarak yer alan bu dönemin gençliği ve gençlik hareketlerine ilişkin pek çok çalışma yapılmış, belgeseller hazırlanmıştır. Bir ön okuma için bkz: Erol Kılınç, *İhtilal İhtiras ve İdeal 68 Kuşağı Hakkında*, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2008.

“Avlu harap bir vaziyetteydi. İhata duvarları içerisinde, kütüphane, türbe ve sebil vardı. Lakin sebil yıkık vaziyetteydi. Câmînin içerisindeki itikaf odaları çöplük içindeydi. Bütün kilimler yukarıya kaldırılmış, halıların çoğu yırtık ve yamalı vaziyetteydi. Bu halıları, benden önceki değil de ondan bir önceki Sultanahmet Câmîi'nin de imamlığını yapmış Hilmi Efendi ve talebeleri elleriyle yamamışlar. Mahfil kısmı kapalıydı. Cemaat de yoktu zaten. Avlu kapıları kapanmıyordu. Kapılar çürüktü. Her yer bakımsız haldeydi. Câmî avlusunda akşamdan sonra karşıt görüşlü öğrenci grupları arasında silahlı çatışmalar oluyordu. Gündüzleri de esrar ve eroin pazarı kuruluyordu. Mezarlık mezkûr maddelerin, paketlerin saklandığı yer halini almıştı. Câmînin tekke kısmı işgal altında idi. Câmînin müezzin meşrutası yoktu. Câmîlerin güvenliği zaten yoktu. Teberrükât eşyalarının kaydı bile çok sonraları yapıldı.”

Câmîyi, kurucusu olduğu Alvarlı Efe Vakfı'nın yardımlarıyla restore ettirmiştir. Teberrükât eşyalarının tespitini yapmıştır. Restore işlemleri bittikten sonra, bir imam aynı zamanda hattat kimliği ile, câmî ve kütüphanede fi-sebili'llâh dersler vermeye başlamıştır. Bu dersler hat sanatı, Arapça, ilmihal, tefsir ve Kur'an gibi dersler olmuştur.

Ona göre, câmî ve imamlık kavramlarını, bugünün dinî tarifiyle anlayacak olursak, dar bir çerçeveye sokarız. Peygamber'in imâmet vazifesini vekâleten gerçekleştiren imamların, hayatın bütün yönleri ile sorumlu olma bilinci içerisinde hareket etmeleri gerektiğini söylemektedir. İmamların, aktif bir şekilde hayatın içinde bulunması gerektiğine dikkat çekerken; bunu yapacak olan imamların hem liyakat sahibi olmaları gerektiğini hem de aktif olmaları gerektiğini söyler. Sadece insanların dinî vazifelerine kılavuzluk yapmakla yetinmeyen Kutlu, cemaatin nabzını tutmaya çalışmıştır. Cemaatin yalnızca dinî ihtiyaçlarını değil, diğer ihtiyaçlarını da karşılayacak hizmetlerde bulunmuştur. Ders ve sohbet halkaları etrafında görev yaptığı câmide insanları cem etmeye çaba göstermiştir¹¹.

¹¹ Hüseyin Kutlu'nun câmî merkezli medeniyet tasavvuru ve Hekimoğlu Ali Paşa Câmî'nde yaptıklarına dair bkz: Mehmet Emre Ayhan, “Câmî Neye Hizmet Eder? Hüseyin Kutlu'nun Anlatımıyla Hekimoğlu Ali Paşa Câmîi ve Kütüphanesi'nin İhyâ Öyküsü”, <http://www.dunyabizim.com/cami-neye-hizmet-eder/2259/cami-neye-hizmet-eder>, 16 Temmuz 2018.

İlerleyen yıllarda, Hekimoğlu Ali Paşa Câmî'nin kütüphane kısmı Uygulamalı Türk-İslâm Sanatları Kütüphanesi adıyla bir kültür merkezi haline gelmiş ve derslerin muhtevası daha da genişletilmiştir. Kültür Merkezi, hâlihazırda aktiftir. Kültür merkezinin kuruluş gayesi, kütüphanenin sadece kitapların okunduğu mekân değil, kitaplarda yazarların uygulamalarının yapılacağı yer olarak hayata geçirilmiştir. Kütüphanede mûsikî nazariyâtı, tanbur, kanun, ney, klasik kemençe, kitap merkezli İslâm sanatlarından hat, tezhib, ebru, Osmanlı Türkçesi, minyatür gibi dallarda ciddi eğitimler verilmektedir. Gerçekleştirilen bu faaliyetlerin, sanat ve ilmî eğitimlerin merkezinde câmî vardır.

Hat Sanatına İntisabı ve Hattat Hâmid Aytaç ile Tanışması

Hüseyin Kutlu, henüz küçük bir çocukken babasının Konya'da tabelacı olarak bilinen Mehmet Ünlü ile teşrîk-i mesâisi sayesinde, yazıya merak salmıştır. Ayrıca küçük yaşında olmasına rağmen, kendisini yazıya teşvik eden bir olay olmuştur. Bunu şöyle anlatıyor: “*Vakti zamanında Hüsrev Altunbaşak bütün medreselere talimat gönderir. Risâle-i Nûr, eskimez yazı ile (onların ifadesi Osmanlı Türkçesi) çoğaltılacaktır. Bu şekilde intişar edilip yazılması emri verilir. Tamamen unutturulan, değiştirilen harfleri yeni neslin öğrenmesi gayreti içinde hareket edilir. Hüsrev Efendi'nin yazdığı risâleler teksirle çoğaltılır*”. Bunun üzerine, bir muhit içerisinde yazı talimine başlamıştır. İçinde bulunduğu ilim halkasında yazısının beğenilmesi üzerine erken yaşına rağmen yazı hocası yapılmıştır.

Kutlu, üniversiteye başladığı 1968 senesinde, çoğu kimsenin hat sanatının miadını doldurduğuna kani olduğunu, bazı sanat erbâbının da Hattat Hâmid Aytaç'ın vefatıyla bu sanatın biteceğinden bahis açtığını kaydetmektedir. İçinden geldiği muhitin telkinleriyle “*Kendin için değil, kutsî değerler için yaşayacaksın*” sözünü şiar edinen Kutlu, kendi ifadesi ile “*bayrağın yere düşmemesi*” ve kabiliyetini bu sanatta kullanmak üzere Hattat Hâmid Bey'e talebe olmaya karar vermiştir¹².

¹² Hamid Aytaç'a değin çok önemli çalışmalar yapılmıştır. Ancak hatıraları da ihtiva eden bir okuma için bkz: *Hattat Hamid Aytaç Kitabı*, Haz. İsmail Yazıcı, Kitabevi Yayınları, İstanbul, 2012. Ayrıca konuyla ilgili kısa bir okuma için bkz: M. Uğur Derman, “Diyarbakirli Hattat Hamid Aytaç”, *Diyârbekir Dergisi*, S 1, Diyarbakır, 2018, s. 66-75.

Hattat Hâmid'i Sirkeci'de bir handa, kırık dökük bir odada bulur ve “*Biz hazinenin viranelerde olduğuna inananlardanız. Aldığımız terbiye doğrultusunda, hocamızdaki hazineye talip olduk*” der. O, üniversiteye başladığı 1968 senesinde Hâmid Hoca'dan sülüs-nesih yazı türlerini meşk etmeye başlamıştır. O senelerde hat sanatının itibarının olmadığını ve Hattat Hâmid'in de bu sanatın teşvik edilmesi için fırsatlar kolladığını dile getiriyor. Kutlu, 1974 senesinde, Hattat Hâmid'den sülüs-nesih icâzeti almıştır. Keza Mustafa Uğur Derman'dan da ta'lik meşk etmiştir.

Hüsn-i Hat Şeceresi

Bu silsile çalışması Hüseyin Kutlu ve talebeleri tarafından yapılmıştır. Şecere Hz. Ali'den başlatılmıştır. Silsilede 2015 yılına kadar Hüseyin Kutlu'dan kırk iki tane talebenin icâzet aldığını görmekteyiz.

Hz. Ali (ö. H. 40 / M. 660)

Hz. Hasan-ı Basrî (ö. H. 110 / M. 729) Basra, Salibiyye

İmâm-ı Buhârî (ö. H. 256 / M. 870) Semerkant, Hartenk

İbn. Mukle (ö. H. 328 / M. 940)

İbn Bevvâb (ö. H. 423 / M. 1042) Bağdat

Yâkut Musta'sımî (ö. H. 698 / M. 1299) Bağdat

Abdullah Sayrafî (ö. H. 742 / M. 1342)

(Maraşlı) Muhammed Hayreddin (ö. H. 876 / M. 1472)

Şeyh Hamdullah (ö. H. 926 / M. 1520) Karacaahmet Kabristanı - İstanbul

(Amasyalı) Şükrullâh Halife (ö. H. 950 / M. 1544) Karacaahmet Kabristanı -
İstanbul

Pîr Mehmed (ö. H. 1001 / M. 1593) Karacaahmet Kabristanı - İstanbul

Hasan Üsküdârî (ö. H. 1023 / M. 1615) Üsküdar Çiçekçi Câmî Bahçesi -
İstanbul

Hâlid Erzurumî (ö. H. 1040 / M. 1631)

Derviş Ali (ö. H. 1084 / M. 1674) Topkapı - İstanbul

(Ağa Kapılı) İsmail Efendi (ö. H. 1118 / M. 1707) Darı Deresi

İkinci Derviş Ali (ö. H. 1128 / M. 1716) Eyüp – İst. (Hafız Osman'dan ders
almıştır.)

(İplikçi Hüseyin) Hüseyin Hablî (ö. H. 1157 / M. 1745)

Ebubekir Râşid (ö. H. 1197 / M. 1783)

Kepecizâde Mehmed Vasfî (ö. H. 1247 / M. 1832)

(Çömez) Mustafa Vasıf (ö. H. 1269 / M. 1853) Eyüp - İstanbul

(Kazasker) Mustafa İzzet (ö. H. 1293 / M. 1877) Kaadirihâne Kabristanı -
İstanbul

Abdullah Zühdi (ö. H. 1296 / M. 1879) İmam-i Şafî Türbesi civarı

Abdullah Vahdeti (ö. H. 1313 / M.1896) Merkezefendi Kabristanı – İstanbul

Mehmed Nazif (ö. H. 1313 / M. 1913) Yahya Efendi Kabristanı - İstanbul (Şefik
Bey ve Sâmî Efendi'den ders almıştır.)

Hâmid Aytaç M. 1891- 1982 Karacaahmet Kabristanı - İstanbul

Hüseyin Kutlu (İcâzet Tarihi 1974)

Hüseyin Kutlu'dan İcâzet Alan Talebeleri:

Abdülhadi Erol Dönmez, 1991; Fevzi Günüş, 1993 (M. 1956-2013) Üçler Kabr.;
Betül Kırgan, 1995; Cavide Pala, 1996; Feyza Kırgan, 1996; Gaye Zapsu, 1996 (Ö.
2006); Ali Rıza Özcan, 2001; Berrak Özdoğan, 2001; Ceyhun Öydem, 2001; Emine
Sağman, 2001; Hilal (Beatrice) Çizmecioğlu, 2001; Orhan Dağlı, 2001; Rûveyda
Akkılıç, 2001; Serap Karamollaoğlu, 2001; Sevil Tezgah, 2001; Tahsin Kurt, 2001;
Zehra Çekin, 2001; Merve Altunel, 2004; Payende Tellibeyoğlu, 2004; Selma Özpala,
2004; Ayşe Kıvanç, 2005; Güvenç Olbak, 2005; Melek Sayın, 2006; Serpil Çay, 2007;

Habibe Kalafat, 2007; Hasan Mahmudov, 2007; İzzet Elitaş, 2007; Yasin Kurt, 2007; Yıldız Zenbil, 2007; Ayşe Akbal, 2010; Şeker Telek, 2010; Ayşegül Tekmen, 2010; Ayşe Yalçıntaş, 2010; Fatma Biçer, 2010; Fatma Gedik, 2010; Hümeyra Demircan, 2010; Hatice Toksöz, 2010; Şeyma Demircan, 2010; Ayla Makas, 2011; Rabia Dilaverler, 2012; Ersan Perçem, 2015.

Hüseyin Kutlu'nun ekolünden gelen, Erol Dönmez, Betül Kırkan, Feyza Kırkan, Emine Sağman, Ali Rıza Özcan ve Fevzi Günüş yetiştirdikleri talebelere icâzet veren üstatlardır.

İlmî Eserleri

Hüseyin Kutlu'nun kaleme aldığı üç akademik eseri vardır. Bu eserler, *Hâce Muhammed Lutfi (Efe Hazretleri)- Hayatı, Şahsiyeti ve Eserleri*¹³, *Kaybolan Medeniyetimiz – Hekimoğlu Ali Paşa Câmî Haziresi'ndeki Tarihi Mezar Taşları*¹⁴ ve *Efe Hazretleri-Alvarlı İmamı Muhammed Lutfi Efendi*¹⁵ çalışmalarıdır. Hüseyin Kutlu'nun bu üç ilmî eserin dışında editörlüğünü yaptığı, kitapların yol haritasını çizdiği iki kitap daha vardır. Bunlardan ilki, üç cilt halinde hazırlanan *Türk Kültür ve Medeniyet Tarihinde Fatih Külliyesi*¹⁶ dir. Diğer eser ise, *Hulâsatu'l-Hakâyık ve Mektûbât-ı Hâce Muhammed Lutfi*¹⁷ dir.

Sanat anlayışı

Hayatının merkezine koyduğu “İslâm medeniyetinin merkezi câmî” anlayışı doğrultusunda adımlar atan Kutlu, sanatını vesile kılarak kendi yapabileceği ölçüde câmî medeniyetini ihya etmeye gayret etmiştir. O, câmî-sanat ilişkisi içerisinde câminin başlı başına sanatın kendisi olduğunun idrakindedir. Sanatını icra etme noktasında da “İslâm medeniyeti merkezli” düşünür.

¹³Hüseyin Kutlu, *Hâce Muhammed Lutfi (Efe Hazretleri)-Hayatı, Şahsiyeti ve Eserleri*, Efe Hazretleri Vakfı, İstanbul, 2006.

¹⁴Hüseyin Kutlu, *Kaybolan Medeniyetimiz-Hekimoğlu Ali Paşa Câmî Haziresi'ndeki Tarihi Mezar Taşları*, Uygulamalı Türk İslâm Sanatları Kütüphanesi, İstanbul, 2005.

¹⁵ Hüseyin Kutlu, *Efe Hazretleri Alvar İmamı Muhammed Lutfi Efendi*, Alvarlı Efe Hazretleri İlim ve Sosyal Hizmetler Vakfı, 3. b., İstanbul, 2015.

¹⁶ Fevzi Günüş-Ali Özcan, *Türk Kültür ve Medeniyet Tarihinde Fatih Külliyesi*; Hazîre, Kültür A.Ş. İstanbul, 2007.

¹⁷ *Hulâsatu'l-Hakâyık ve Mektûbât-ı Hâce Muhammed Lutfi*, Haz. Hüseyin Kutlu ve diğerleri, Damla Yayınevi, 5. b., İstanbul, 2011.

O, İslâm medeniyetinin en önemli vasfının, her şeyi anlamlı/manalı kılmak olduğunun hakikatine müdriktir. “*Rabbenâ mâ halakte hazâ bâtulâ(n)*”¹⁸ âyet-i kerîmesince, “*Allah hiçbir şeyi boş, lüzumsuz yaratmamıştır*”. Muhakkaktır ki, her bir şeyin arkasında hikmet arama, bir hikmet izâfe etme anlayışı vardır. Kutlu’ya göre bu anlayış sanata, mimariye ve ilme yansır.

Sanatı üzerine kendisiyle yaptığımız görüşmede şunları nakletmiştir¹⁹:
“*Müslüman bir sanatkâr, yapacağı işi en güzel şekilde yapmalıdır. Yapılan bir eser, estetik değer taşıırken, fonksiyonel de olmalıdır. Onun bakış açısına göre, İslâm medeniyetine mensup sanatkâr, eserlerinde denge gözetmelidir. Çünkü Allah, her şeyi sanatlı yaratır; yarattıklarını hikmetli kılar ve fonksiyonel bir düzen içerisine sokar. Bu anlayış, medeniyetimize tesir etmiştir. Bütün bunların hakikatine müdrik olarak, Müslüman sanatkâr da bu umdelere dikkat etmelidir.*”

Bu minvalde Kutlu, *gaye, mâna, fonksiyon* ve *estetiğin* bir arada olduğu eserler icra etmektedir. Ama her şeyden önce, eserlerini oluşturma aşamasında “*neyi öncelemek gerekir?*” ve “*neyi önde tutmak gerekir?*”, sorularını sorar ve cevaplar arar. Buna ek olarak, “*yüksek bir anlatım tarzı olan sanat*”ı insanlar okuyamıyor, anlamıyor diye de olması gereken mertebeden aşağı indirgememektedir. Bir kaygı durumu hâkim olsa da gayretinden vazgeçmemektedir.

İslâm ümmetinin içinde bulunduğu bu durumu kendisine dert edinir. Hedefi de sanatı vesile kılarak, İslâm ümmetine sahip oldukları medeniyeti tekrar hatırlatmaktır. Bu derdini de şu şekilde açıklar:

“*Biz, İslâm ümmetindenim ama garp medeniyetindenim dedik. Hiç de yadırgamadık. Bilâkis bunu benimsedik. Garp medeniyetindenim, ne demek? İslâm’ın medeniyeti yok demektir. Mazide kalmış nostalji olduğunu kabul etmek, modası geçmiş demektir. Bunlara ben sesimi nasıl duyursam? İnsanlar kulaklarını kapatmışlar. Bu sanatlarımızı, bu güzellikleri, bizim yok ettiğimiz, üstünü adeta topraklarla taşlarla*

¹⁸ Ali İmrân, 3/191.

¹⁹ Hüseyin Kutlu’nun sanat telakkisi ve eserlerine dair, 17 Kasım 2017 günü Kanlıca’da Şeyh Ataullah Tekkesi’nde yaptığımız mülakat ve inceleme.

kapattığımız medeniyetimizi biraz anlatabilir miyiz, benim derdim bu. Başka bir derdim yok benim. Fuzûlî'nin de dediği gibi, dert çok, hem-dert yok, düşman kavî, tali' zebûn".

Mimarî Yazılarının Oluşumu

Kutlu Hoca, çalışmalarında câmi yazıları üzerinde çokça durmuştur. Hüsn-i hat ile mimarî arasındaki ilişki üzerine yıllarca araştırmalar yapmıştır. Bu araştırmalar neticesinde, İslâm sanatındaki ritim, ahenk ve uyum gibi umdelerden yola çıkarak, “*mîmârî yapı ile hüsn-i hat ve hat ile tezyînat arasında nasıl bir ahenk kurulmalıdır?*” ve “*uygun ölçüler, tarz ne olmalıdır?*” sorularına cevap aramıştır. Uzun yıllar üzerinde durduğu bu konuda, sorduğu sorulara, uygun gördüğü usûl ve yöntemler neticesinde vücûda getirdiği eserleri ile cevap vermiştir. Mimarî-yazı ilişkisi üzerinde çokça durmasının bir sebebi de günümüzdeki mimarî-yazı arasındaki problemlerdir.

Ona göre medeniyetimizin en önemli vasfı, her şeyin mânalı kılınması ve her bir nesneye anlam yüklenmesidir. Hâlbuki günümüzde her şeyin arkasında hikmet izâfe etme anlayışından uzakta bir bilinç vardır. Öyle ki, “*neden?*” sorusu ile karşılaşıldığında, “*öylesine*” veya “*hoşuma gitti*” gibi cevaplar verilmektedir. Diğer bir problem ise, mimaride, genellikle yazı alanları nisbetsiz ve orantısız bırakılmaktadır. Burada karşımıza iki problem çıkmaktadır. Birinci problem, mimarların câmi projesi hazırlığı yaparken hangi yazı türüyle yazılacağına önem vermemesidir. Diğer problem ise yazı istemeye gelen alıcılar, baştan savma hareket ederek, yalnızca boşluğun doldurulmasını hedeflerler. Şikâyetçi olduğu diğer bir konu, mimaride, kalem/leke etkisine riayet edilmediğidir. Câminin kubbesi ile beden duvarlarına yazılacak yazının kalemi göz mesafesine göre ayarlanmalıdır.

Bahsedilen bu meseleler şunu göstermektedir ki, günümüz câmi mimarisinde yazı mekânı ile yazı, anlam bakımından bir bütünlük sağlamamaktadır. Keza mânanın arka plana itildiği ve estetikle mânanın buluşmadığı durumlar da mevzu bahistir. Kutlu, bu problemlerin tespitini yapıp; çözümünü ise eslâfin eserlerini tetkîk ile gerçekleştirmeye çalışmaktadır.

O, her şeyden önce bir hattatın mekânı tanıması ve anlaması gerektiğini belirtir. Bu meyanda da mimarîyi tanımaya yönelik sorular sorar: “*Câmi, kaç kubbeden*

müteşekkil?”, *“kuşak yazısı yazılacak yeri var mı?”*, *“pencere üzerinde kemerlerin durumu nedir?”* ve *“yazı yazılacak mekânlar hangileridir?”* İlk etapta bu sorulara cevap arar ve gerekli yerlerin tespitini yaptıktan sonra, kubbeden aşağıya doğru konu bütünlüğü içerisinde mânayı koparmadan, bir tasarım gerçekleştirir.

Yazılacak yer ile ibarenin uyumlu olması konusu en çok dikkat ettiği husustur. Muktezâ-i hâle muvafık olması, yer ile yazının uyumuna dikkat etmektedir. Bir diğer dikkat ettiği husus ise, mimarî yapı elemanları ile yazının akortlu olmasıdır. Bir ritim ve ahenk arayan Kutlu, bunu gerçekleştirebilmek için mimarî yapının dilini anlamaya öncelik verir.

Kutlu Hoca, yazı ile yer alacağı mekândaki leke etkisine de dikkat etmektedir. Leke etkisini ise, kalem ağzı ile tayin etmektedir. O, kalem ağzı ile hattın yazılacağı yerin arasındaki oranın önemli olduğunu söyler. Bunun için oranı tayin etme noktasında hesaplamalar gerçekleştirmektedir. Daha önce bu hesaplamalara dikkat edilmediğini söyleyen Kutlu, kalem ağzı ile mekânın yazılacağı yer arasındaki orantıları, hesaplamaları kendisi tayin etmektedir. Sadece leke etkisini meydana getiren kalem ağzına değil, aynı zamanda işlenen mekânın rengi, diğer gelenekli sanatların etkisi gibi bir sürü unsurları bir arada düşünerek ahenk/akort oluşturulmasına dikkat etmektedir.

Sonuç

Müslüman dünyasının hat sanatında güçlü bir ekol olan Kutlu, günümüz sanat kriterleri ve beğenilerinden ziyade, gelenek çizgisinde ilerlemektedir. Tahayyül ettiklerini, eserlerine de yansıtmaktadır. Her şeyden önce bir imam olan Kutlu, imamlık ve aynı zamanda hattatlık telakkisinin de fevkinde bir anlayışla, kadim geleneği ihya etme gayesinde olan bir hocadır.

Hüseyin Kutlu'dan hat sanatına dair öğrendiğimiz en önemli kaide şudur ki: O, İslâm medeniyetinin nostaljiden ibaret olmadığını bilincindedir. Geleneğin daima canlı ve İslâm medeniyetinin de daima yaşatılır olduğunun hakikatine müdriktir. İslâm sanatı, doğrudan doğruya Kur'an'dan ve hayattan besleniyor olması hasebiyle dinamik ve evrensel bir sanattır. Bu bakımdan o, sanatını icra etme noktasında tevhit gözeterek ve bu sanatın kutsî değerlerini ve muhtevasını bilerek eser ortaya koymanın gerekli olduğunu söyler.

Ona göre, İslâm sanatı, mâna, güzellik ve kullanım bakımından bir dengeyi gözetmektedir. Keza eserlerini icra ederken, kendisine şiar edindiği üç umde olan fonksiyon, mâna ve estetiğe dikkat etmektedir.

Kaynakça

ATEŞ, İbrahim, “Vakıf Hattat Okulu”, *Vakıflar Dergisi*, Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, sy: 22, Ankara, 1991, s. 5-14.

AYVAZOĞLU, Beşir, *Geleneğin Direnişi*, Ötüken Yayınları, İstanbul, 1996.

BEKTAŞOĞLU, Mustafa, *Osmanlı'dan Günümüze Kur'an Yazan Hattatlar*, TDV Basımevi, Ankara, 2015.

BİNARK, İsmet, *Eski Kitapçılık Sanatlarımız*, Ayyıldız Matb., Ankara, 1975.

DERMAN, M. Uğur, “Medresetü'l-Hattâtîn”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, TDV Yayın Matbaacılık, C. 28, Ankara, 2003.

FEYİZLİ, Hasan Tahsin, *Fezû'l-Furkân, Tefsirli Kur'an Meali*, Server Yayınları, İstanbul, 2016.

GERMANER, Semra, “Cumhuriyet Döneminde Resim Sanatı”, *Cumhuriyet'in Renkleri, Biçimleri*, Türkiye İş Bankası, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, İstanbul, 1999.

GÜNÜÇ, Fevzi ve Ali Özcan, *Türk Kültür ve Medeniyet Tarihinde Fatih Külliyesi*, Hazîre, Kültür A.Ş., İstanbul, 2007.

KAYMAKÇI, Özgün Burak, *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Tarihi-Düşünsel Bir Deneme: Türkiye Ekonomisi*, Ötüken Neşriyat, İstanbul, 2015.

KILINÇ, Erol, *İhtilal İhtiras ve İdeal 68 Kuşağı Hakkında*, Ötüken Neşriyat, İstanbul, 2008.

KUTLU, Hüseyin, *Efe Hazretleri Alvar İmamı Muhammed Lutfi Efendi*, Alvarlı Efe Hazretleri İlim ve Sosyal Hizmetler Vakfı, 3. b., İstanbul, 2015.

KUTLU, Hüseyin, *Hâce Muhammed Lutfi (Efe Hazretleri)-Hayatı, Şahsiyeti ve Eserleri*, Efe Hazretleri Vakfı, İstanbul, 2006.

KUTLU, Hüseyin, *Kaybolan Medeniyetimiz-Hekimoğlu Ali Paşa Câmii Hazîresi'ndeki Tarihî Mezar Taşları*, Uygulamalı Türk İslâm Sanatları Kütüphanesi, İstanbul, 2005.

KUTLU, Hüseyin, v.d., *Hulâsatu'l-Hakâyık ve Mektûbât-ı Hâce Muhammed Lutfi*, Damla Yayınevi, 5. b., İstanbul, 2011.

ÖZCAN, Yılmaz, “İnce Bir Sanat Dalımız”, *İlim ve Sanat* 6, Gaye Matbaası, Ankara, t.y., s. 67-72.

PAMUK, Şevket, *Yüz Soruda Osmanlı-Türkiye İktisadi Tarihi 1500-1914*, Gerçek Yayınevi, 5. b., İstanbul, 1999.

TÜFEKÇİOĞLU, Abdülhamit, “Osmanlı Döneminde Hat Sanatı”, *Osmanlı: Kültür ve Sanat, Osmanlı: Kültür ve Sanat*, Yeni Türkiye Yayınları, C. 11, Ankara 1999.

İnternet Kaynakları

AYHAN, Mehmet Emre, “Câmi Neye Hizmet Eder? Hüseyin Kutlu'nun Anlatımıyla Hekimoğlu Ali Paşa Câmii ve Kütüphanesi'nin İhyâ Öyküsü”, <http://www.dunyabizim.com/cami-neye-hizmet-eder/2259/cami-neye-hizmet-eder>, (16.05.2018).

ÇEKİN, Abdülkadir, “Osmanlı Eğitim Geleneğinde Kur'an Hattı ile İslâm Kitaplarının Öğretimine Hasredilmiş Bir Eğitim Kurumu: Medresetü'l-Hattâtîn”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C. 7., s. 192-201. http://www.sosyalarastirmalar.com/cilt7/sayi29pdf/cekin_abdulkadir.pdf. (16.02.2018)

Eserlerinden Seçmeler

Velûd bir hattat olan Kutlu'nun binden fazla eseri vardır. Adana Sabancı Merkez Câmî, Konya Hacı Veyiszâde, Aşkabat Câmî, Selçuk Üniversitesi Kampüs Câmî yazıları, Berlin Câmî, Köln Cami, Tokyo Câmî²⁰, Amerikan Tac Câmî, Moskova Merkez Câmî, Şakirin Câmî, Aymani Kadirova Câmî ve Ahmet Akseki Câmî başta olmak üzere onlarca câmide yazıları bulunmaktadır. Câmî yazıları haricinde levha, tablo, kıt'a formatında vücûda getirdiği binden fazla eseri vardır. Ayrıca, bu eserlerine ek olarak Hattat Hüseyin Kutlu, 2010 senesinde Kur'ân-ı Kerîm yazmıştır. Hâlihazırda T.C. Cumhurbaşkanlığı için yazdığı Asr-ı Saadet'ten günümüze kadar bütün İslâm coğrafyasını kapsayan bir mushaf-ı şerîf projesi bulunmaktadır. Titizlikle yürütülen, İslâm tarihi boyunca mushaf sanatlarını (hat, tezhip, cilt vb.) on ciltte bütün ihtimamıyla temsil edecek olan bu eser, bir "Mushaf Sanat Tarihi" özelliği taşımaktadır.

Eser 1.

²⁰ Mustafa Bektaşoğlu, *Osmanlı'dan Günümüze Kur'ân Yazan Hattatlar*, TDV Basımevi, Ankara 2015, s. 258.

Yazı Türü : Celî Sülüs ve Kûfî

Yer : Moskova Merkez Câmî – Kubbe yazıları

Metnin Okunuşu : Kubbe göbeğinde kûfî yazı ile Besmele-i şerîf ve Şems sûresinin ilk 7 ayeti yer almaktadır.

Eser 2.

Yazı Türü : Celî Sülüs

Metnin Okunuşu : Қale'llāhu te'ālā celle şānehu ve ce'alnā mine'l-mā' i külli şey'in hay(yi).

Metnin Anlamı : Şâni yüce Allah buyurdu ki: “Her canlı şeyi sudan yarattığımızı bilmediler mi?”.²¹

Yer : Tokyo Câmi – Çeşme Kitâbesi. H. 1420.

²¹ el-Enbiyâ, 21/30.

Eser 3.

Yazı Türü : Celi Sülüs

Metin : Tâ Hâ sûresinin ilk 12 ayet-i kerîmesi

Yer : Berlin Şehitlik Câmisi

Eser 4.

Yazı Türü : Celf Sülüs

Metin : Kubbe göbeğinde besmele-i şerîf ile Şems sûresinin ilk yedi ayet-i kerîmesi yazılıdır.

Yer : Ahmed Aksekî Câmi – Kubbe Yazısı

Eser 5.

Yazı Türü : Celi Sülüs

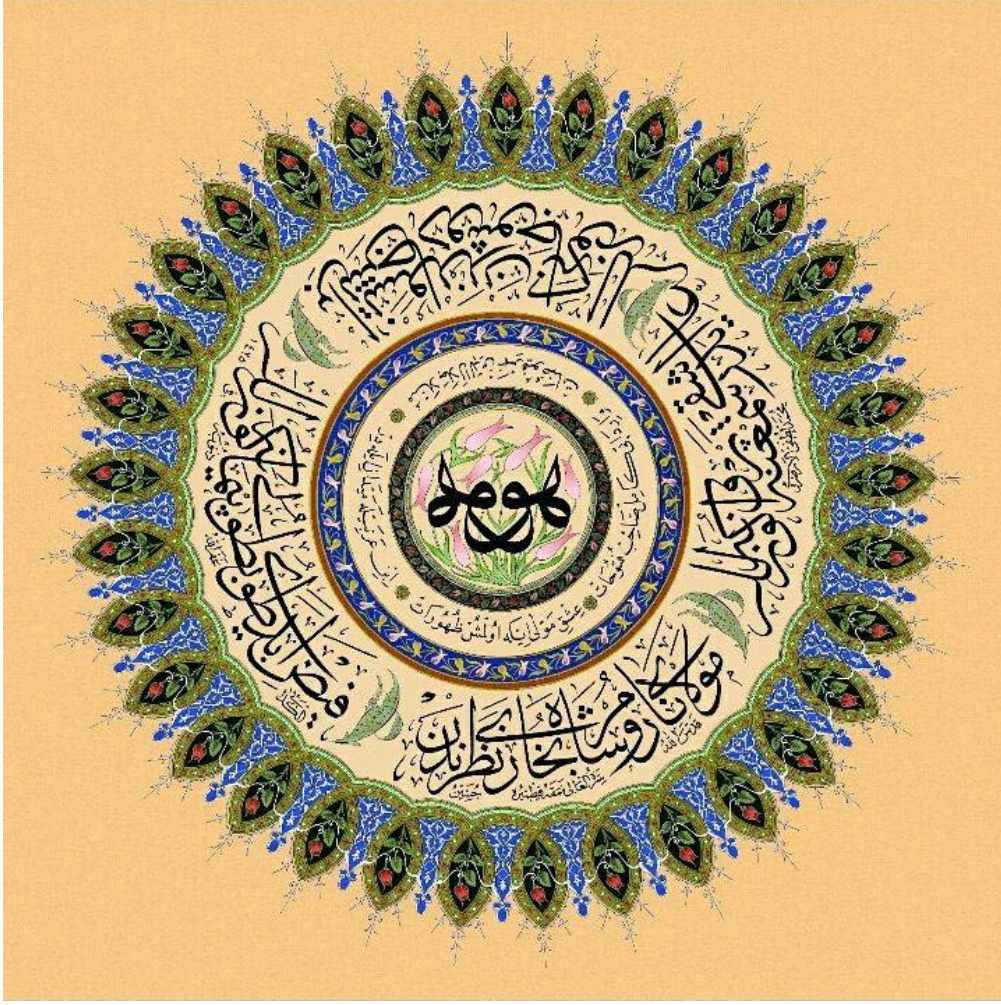
Metnin Okunuşu : Bismi'llāhir'r-Raḥmāni'r-Raḥīm hüve'llezi ersele rasūlehu bi'l-hudā ve dīni'l-ḥaqqı lıyuzhirahu 'ale'ddīni küllihī ve kefā bi'llāhi şehīdān. Muḥammedun rasūlullāhi ve'llezīne me'ahū eşiddā'u 'ale'l-kuffāri ruḥemā'u beynehum terāhum rukke'ān succedān yebteḡune fezlān mine'llāhi.²²

Anlamı : O, bütün dinlerin üzerinde olduğunu göstermek için Resûlü'nü hem hidayet ile hem de hak din ile göndermiştir. Buna şahit olarak Allah yeter. Muhammed Allah'ın Resûlü'dür. Onunla beraber olanlar, kâfirler/İslâm karşıtlığı yapanlara karşı çok şiddetli, kendi aralarında ise çok şefkatlidirler.²³

Yer : Amerika Tac Câmî – Yarım kubbe yazısı. H. 1435.

²² el-Fetih, 48/28-29.

²³ Feyizli, a.g.e., s. 513.

Eser 6.

Yazı Türü : Sülüs-Nesih Levha

Metnin Okunuşu :

Bir âteş-i cân-süz düşüren cân-e güzeller. 'Aşıkı ider şem'ine pervâne güzeller
Mevlânâ-ı Rûm Şâh-ı Buḥâra nazarından Feyz-i ebedi toptolu peymâne güzeller.

Müdevver olan yazının iç kısmındaki nesih yazıda:

Molla Celâleddîn nehr-i füyûzât Vâridât-ı kâmil şâhib-i fütuhât

'Aşk-ı Mevlâ ile olmuş zuhurat İbn-i 'Arabiyle meydân iledir. H. 1425.

İmza ve tarihi : Muhammed Luṭfî el-Erzurumî ḳuddisa'llâh sırru'l-'alî
Nemeḳahu Ḥuseyin el-Gedâ'î ḡufira'llâh zunubehu fî 1425.

Eser 7.

Yazı Türü : Celî Sülüs, Sülüs, Nesih

Metin : Hilye-i Şerif

Metnin Okunuşu : Hilye metni haricinde altın renkli celî sülüs ve siyah renk sülüs yazı ile “Sen Ahmed-i Mahmud-u Muhammed’sin Efendim aleyhi’s-selâmu”.

İmza ve Tarihi : Nemekahu’l- faķiru Hüseyin ğufira’llâhu zünübuhu. H. 1425.

Eser 8.

Yazı Türü : Celi Sülüs

Metnin Okunuşu : Leḳad kāne fī yūsufe ve ihvetihi āyātun li's-sāilīn (sāilīne).²⁴

Metnin Anlamı : Andolsun ki Yusuf ve kardeşleri (nin haberleri)nde, sorup ilgilenenlerin alacakları nice ibretler vardır.²⁵

Tarih : H. 1437.

²⁴ Yûsuf, 12/7.

²⁵ Hasan Tahsin Feyizli, *Feyzû'l Furkân, Tefsirli Kur'an Meali*, Server Yayınları, İstanbul 2016, s. 235.

Eser 9.

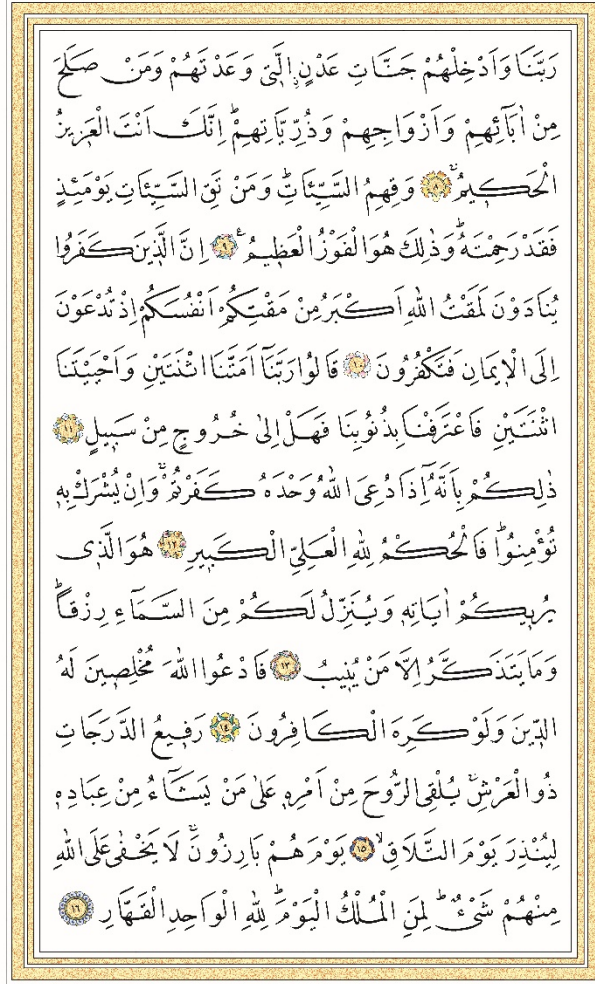
Yazı Türü : Nesih Levha

Metnin Okunuşu : Ayete'l-Kürsî.

Ketebesi : Harrarahu Hüseynü'l-İmāmu ğufira zunubuhu

الجزء الرابع والعشرون

٤٦٧

Eser 10.

Yazı Türü : Nesih

Metin : Diyânet İşleri Başkanlığı'nda yayımlanan Kur'ân-ı Kerîm sayfasından. Bu örnek, Kur'ân-ı Kerîm'in el-Mü'min sûresi sekizinci ayet ile on altıncı ayet aralığını içeren 467. sayfasıdır.

Eser 11.

Yazı Türü : Celi Sülüs

Metin : Men 'allemenī ḥarfen fekad şayyarani 'abden. H. 1439.

İmza : Nemeḳahu Ḥüseyin.

Summary

Uğur Derman says, in XVIII. century, as in other traditional arts, there has been no change and transformation in the art of calligraphy. This is due to the fact that the art of calligraphy does not have an equivalent in the West, the art of calligraphy is transferred from generation to generation with the master-apprentice method and the art of calligraphy has the ability to regenerate within its own structure. But then, a century later, there were difficulties at the point of the maintenance of calligraphy. These difficulties were primarily due to economic problems in the period. The cultural and social change brought about by modernization and the structural transformations experienced in every aspect of social life, not only negatively affected the traditional arts and cultural life but also created obstacles that hard to overcome in the presence of calligraphy. In the XIX century, the traditional dynamics of the social structure and economy of the Ottoman Empire was transformed and undergone significant changes. As a result of a series of battles that began with the Crimean War, continued with Balkan Wars and the First World War, the country suffered greatly in financial damage. In the face of this economic collapse, the situation of state and the society which was struggling with the entity also were reflected in art: the development of traditional arts has been naturally interrupted. Even in financial difficulties, there have been attempts to stimulate the art of calligraphy. In 1892, as a part of Divân-ı Hümâyün, Tâ'lim-i Hat was established by grand vizier Ahmed Cevdet Pasha. Unfortunately, after the death of Cevdet Pasha, the institution lost its importance and closed in a short time. Another attempt to cultivate calligrapher, to maintain this art and to ensure the spread of it, was the opening of "Calligrapher school", in another name Medresetü'l-Hattâtîn, within the body of Museum of Islamic Foundations. However, the Medresetül Hattâtîn was closed as a result of the letter revolution. As a natural consequence of this, the art of calligraphy was pushed back into the background. The fact that the art of calligraphy is in the background is also related to the understanding of the art of that period. Because the Republican Government's understanding of art is quite different from the Ottoman state's perspective of art. It is known that the Republican Government has made a great transformation in the arts and cultural environment since its foundation. The support of modernity by the government has led to rejection of tradition and the emergence of an

art environment open to innovations. These changes in the artistic and intellectual environment did not change of art calligraphy in a technical sense, but pushed it back into the background. Ultimately, the art of calligraphy in Turkey went through a difficult process as a result of financial troubles, letter revolution and the conception of the art of that period. However, the art of calligraphy has reached the present day with the efforts of altruistic figures. One of these figures is Huseyin Kutlu. He received a certificate of qualification from his master Hamit Aytac to continue his art and became one of the most important calligraphers who follows in tradition's footsteps. When he was studying Philosophy at Istanbul University, Kutlu started to practice with Hamit Aytac. In 1968, Kutlu noted that many people believed that the art of calligraphy had expired and some artists mentioned that this art would end with Calligrapher Hâmid Aytac's passing away. In such a time, in 1974 he received ratification of sülüs-nesih from Hamit Aytac. He also practiced ta'lik with Ugur Derman. Kutlu tried to revive the civilization of the mosque as much as he could through his art. While he performing his art, he puts Islamic Civilization to its center. He also worries about the situation of the Islamic Ummah because according to him there are many problems. We understand from the interviews with him that in the contemporary mosque architecture there is no integrity between the place of writing and the meaning of it. There are also situations in which the meaning is pushed into the background and aesthetics and meaning do not match. Kutlu has identified these problems and has tried to solve them by investigating previous calligraphers works of art. He has realized the fact that the most important characteristic of Islamic civilization is to make everything meaningful. According to verses of the Quran, there is surely understanding of wisdom behind every single thing. And as reported by Kutlu, this understanding is reflected in art, architecture and science. In this manner, He performs works in which the meaning, function and aesthetics are combined. But first of all, in the process of creating his works, he asks questions such as "what should be prioritize?" and "what should we keep ahead?" and looks for answers. While performing his art there are some points that Huseyin Kutlu cares about. First of all, he indicates that a calligrapher must recognize and understand the place. The most important point is the compliance between place to be written and inscription. Another one is the harmony between architectural construction elements and writing. Kutlu pays

attention to the effect of stain in the place where the writing will take place. He also attached importance to harmony by using many factors such as the colour of the place and the effect of other traditional arts. These attitudes which Kutlu pays attention while he performing his art shows that he follows traditional line rather than contemporary art criteria. He reflects his imagination to his pieces. Another important base we learned about calligraphy from Hüseyin Kutlu is: He is aware that Islamic civilization does not consist of nostalgia. The Art of Islam is a dynamic and universal art due to it feeds directly from the Quran and from life. In this regard he realizes the fact that tradition and Islamic civilization are always alive.